

SKØNHEDENS TÆNKNING

Inga R. Gammel

The Power of Beauty. On the Aesthetics of Homer, Plato, and Cicero.

Aarhus Universitetsforlag, 2015

178 sider, kr. 200 (A)

Inga R. Gammel

The Passion for Order. Myth and Beauty in the Writings of Plato, Heisenberg, Pauli, Jung, John D. Barrow, and Others

Shaker Verlag, 2015

418 sider, €50 (B)

Hensigten med Inga R. Gammels to bøger, *The Power of Beauty* og *The Passion for Order*, er at gentænke skønheden inden for den kosmiske og livsfilosofiske ramme, der endnu var levende i den før-moderne tænkning. Dertil genoptager forfatteren nogle traditioner fra antikken og også den holistisk orienterede videnskabsfilosofi, der forankrer skønheden i naturen. Æstetikken skal (gen)findes i en helhedsforståelse af mennesket og naturen.

I *The Power of Beauty* undersøger Gammel skønhedsopfattelsen hos tre forfattere fra antikken, først hos Homer (det skønne er her det skinnende), dernæst i visse af Platons dialoger, der læses som kulturhistoriske dokumenter; her er det skønne en livgivende kilde, ved skabelsens rod (A 80). Og endelig stoikeren Cicero, hos hvem *decorum* (det 'passende') er knyttet til kunsten at leve (A 142). De tre antikke forfattere har hver en "æstetik", Homer en "mytologisk" (A 66), Platon en kosmologisk, Cicero én med udspring i de formål, der stilles op for den retoriske aktivitet (A 129).

The Passion for Order samler fire trykte og fem nye artikler. Temaerne er skønhedens skjulte, men ansporende kraft i videnskaben, med læseværdige nedslag i psykoanalytikerens Jung og atomfysikerens Pauli; vi kommer også rundt om Einstein, Heisenberg, Empedokles og Platon. Til slut udfoldes det både livsfilosofiske og evolutionsteoretiske tema om skønhedens betydning for slægtens overlevelse, ud fra videnskabsfilosoffen John D. Barrow.

Gammel tænker det skønne dels (kultur)historisk, fordi det forarbejdes i den my-

tologiserende fiktion af Homer, i filosofien af Platon og i retorikkens teori af Cicero, dels kosmologisk, fordi det har sin rod i universet. En kernetekst er *Timaios*, hvori Platons æstetik er begrundet (B 60). De æstetiske principper enkelthed og symmetri sætter sig igennem i visse hårde videnskaber. Grundtanken er, at de æstetiske kategorier dannes i og med verdens fødsel: Det skønne er *i* verdensaltet. Samt at verdensaltet forarbejdes af tænkningen, det være i myten eller videnskaben, ledet af æstetiske hensyn. Det skønne er en opfattelsesmåde. Vi har sans for skønheden, fordi vi passioneret ønsker orden, og skønheden har magt over vore sjæle, fordi vi tilhører naturen.

I de to bøger går forfatteren ud af ind af mytologien, litteraturen, filosofien, retorikken og videnskaben og finder her som dér det skønne, der møder os på typiske måder, nemlig gennem (sol)skinnets og ordenen, og som vi på vores side møder i forundring og lidenskab. At favne om disciplinerne sker ubesværet, fordi det sker på et ret elementært niveau. Med henvisning til retorikeren Quintilian, hylder Gammel "the eclectic method of selecting the most important issues for discussion and letting go of the rest" (A 107). De to idéhistoriske værker trækker på Vesterlandets myter, filosofi og videnskab. Men disse åndelige formationer tilnærmes så hinanden: Myterne indeholder den samme dybe forståelse, som filosofien tilnærmer sig, og videnskaben udvikler sig af myten uden at bryde med den (B 162, 375). Synspunktet er genetisk: "Videnskabelige idéer er ikke altid udruget på en videnskabelig måde" (B 141). Deraf en fortællende, syntetiserende og opbyggelig stil egnet til at overbevise uden at spilde tid på at diskutere og problematisere.

En af påstandene er, at æstetikens historie er en forfaldshistorie. Antikkens tænkere havde sans for helheden og formulerede en virkelig æstetik, der forbandt det skønne med det gode og det sande, mens de moderne bare har en kunstfilosofi, som de så med urette kalder æstetik. Skønheden er vandret fra naturen til kunsten. Skønheden er "gået i eksil". Den moderne æstetik formår ikke at tænke "the aesthetic experience" (A 147).

En anden tese angår grundbegreberne "det skønne" og "det hæslige". Den idéhistoriske påstand er, at det skønne sættes "hierarkisk" over det hæslige, og at ingen æstetisk teori klarer sig uden en sådan hierarkisering (A 92). Nu er det skønne og det hæslige historisk givne størrelser inden for såvel den dualistiske (mytiske, senere gnostiske) tankeformation som i natursammenhængen. Påstanden er, at grækerne *synes*, i et *credo* (B 370), at det skønne skal have primatet, så det hæslige

tænkes ud fra det.

En tredje påstand er om æstetikens universalitet. De æstetiske principper lyder: symmetri, proportion, harmoni, ligevægt, modvægt, rotation; alt dette er "different types of order" (B 361, 335). Endskønt formuleret af "den klassiske æstetik" (dvs. i antikken), genfindes de i ikke-vestlige kulturer; "Thus issues of balance and symmetry are universal, and they are dealt with in many cultures, if not all" (B 367-68).

Påstandene er bare ikke begrundet. Den afgørende mangel ved bøgerne er efter min mening, at forfatteren ikke får rekonstrueret brydningen mellem en gnostisk tænkemåde, der sætter det skønne og det hæslige (og lignende begrebspar, navnlig det gode og det onde) som lige stærke, kosmiske kræfter (en tankegang, som både Empedokles og Jung kæmpede med, og ifølge Gammel begge opgav; B 298, 187, 205), og den (begrebs)logiske tvang, som filosofferne opdager, og hvormed det hæslige er sat i det skønnes begreb som dets negation. Hvis æstetikken virkelig ikke grundlægges uden såkaldt hierarkisk tænkning, handler denne lære om at overvinde gnosticismen og lignende trosretninger. At følge denne kamp i idéhistoriske og logiske detaljer ville være væsentligt og kunne inddrage antikkens kristne tænkere. Det kunne også være en opgave at følge det hedensk skønne *skin* (der er "indivisible, whole", B 218) til den monoteistiske Gud som den instans, uden hvilken der ikke er skønne fremtrædelser. Det skønne opfattes som noget oplevet, der dernæst kan behandles teoretisk, ikke som noget tænkt, der har taget form i en særlig begrebsdannelse.

Hvad sker der, når tænkningen står over for noget, der ligesom undslipper forstandens polære skema? Når noget synes at omfatte det skønne og det hæslige som arter? eller omfatte væren og tilblivelse (samt formerne og de sanselige ting) som i *Timaios* 48e-53d? (cf. B 331, 333). Tænkningen kan gå i mytens retning og kalde den entitet, den aner dér, ved et navn uden artikel (det er sådan, Derrida udlægger *chōra* på Platons vegne) eller give den et guddommeligt navn. *Eller*, tænkeren kan suspendere sin dom og, som Wittgenstein siger, tie stille. Gammel stiller sig et ubestemt tredje sted i forhold til dette valg. Resultatet er, at det skønne ikke lader sig definere, det er et "mysterium" (B 362), og man må så klare sig med "ad hoc definitioner" (A 146).

Når forfatteren gengiver sine kilders syn på det skønne (for Ciceros vedkommende dog kun "det passende") meget tekstnært, helt til det biografiske niveau, er hun ikke kritisk nok over for grænserne mellem mytologisk, filosofisk og videnskabelig

tænkning. Det er en fortjeneste, at skønhedens kosmiske dimension lanceres. Men for hvem? Måske for de ”begyndere”, som Quintilian nævner på det metodologiske sted i *Institutio oratoria* (VIII, Pr. 3), som Gammel refererer til. Her hævder romeren, at de forfattere, der er bedst til at give nybegynderne, *incipientes*, praktisk kundskab om retorikken, altså til at indføre i teknikkerne, selv har stået ”længst borte fra veltalenheden”. Mit indtryk er, at Gammel står på afstand af æstetikens teoretiske stregthed. Men gennem udvalgte kilder er hun god til at åbne genstandsområdet for den, der, med hovedet fuldt af løse meninger, ønsker dem modnet til erkendelse.

Michael Rasmussen